

KÁLNOKI ZSÓFIKA - A halálra rugdalt feleség

Magyar népballada és elemzése

Kálnoki Zsófiika
A halálra rugdalt feleség
 Magyar népballada
 Szabéd, Marosszék

„Ma hét esztendeje, teljes harmad napja,
 Hogy mi együtt vagyunk, hogy mi együtt vagyunk,
 Egy falás kenyeret együtt meg nem ettünk,
 Egy pohárnyi vizet együtt meg nem ittunk.

Istenem, Istenem, mi ennek az oka,
 Mi ennek az oka, Vitéz Egri János?”
 „Jól tudod, jól tudod, Kálnoki Zsófiika:
 Annak az az oka, hogy én téged nem is
 Szerettelek soha, sose is szeretlek!”

Akkor úgy megrúgá, akkor úgy megrúgá:
 Az asztaltól fogva az ajtóig rúgá,
 Az ajtótól fogva az asztalig rúgá.

Szóval így felmondta Kálnoki Zsófiika:
 „Elég immár, elég, Vitéz Egri János!
 A bal oldalamon a nap is bésütött,
 A jobb oldalamon a vérem kiömlött!”

Szóval így felmondta Vitéz Egri János:
 „Szógám, édes szógám, én nagyobbik szógám,
 Vedd az öledbe s tedd felaz ágyáb.
 Menjünk el nyulászni, nyulászni, vadászni”

Szóval így felmondja Kálnoki Zsófiika:
 „Szógám, édes szógám, én kisebbik szógám,
 Húzzad elé, húzzad én gyászos hintómat,
 Fogd belé, fogd belé sebes lovaimat.

A hintó a tűzé, a ló a kutyáké:
 Hajtsad, úgy elhajtsad, amint csak te tudod,
 Az Édesanyámhoz, Kálnoki Pálnéhoz,
 Kálnoki Pálnéhoz, az Édesanyámhoz...”

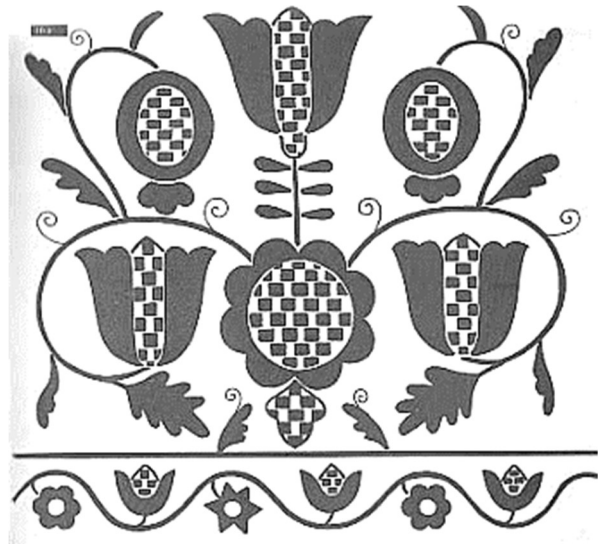
„Jó napot, jó napot, lelkem édesanyám.”
 „Adjon Isten, fiam, lelkem jó leányom.
 Örömrre jöttél-e, avagy halni jöttél?”
 „Nem örömrre jöttem, hanem halni jöttem.”

Szógám, édes szógám, én nagyobbik szógám,
 Hágj fel err' fára, nézd, hol látsz világot.”
 „Nem látok én sehol, csak nagyasszonyomnál.”
 „Gyer oda, gyer oda, az én anyósomhoz...”

„Jó estét, jó estét édes öreganyám.”

„Adjon Isten fiam, édes vejemuram.
 Hogy hadta, mint hadta az én leányomat?”
 „Jól hadtam, jól hadtam, egészségben hadtam.”

Ő is el-béméneaz ő kis házába, rejték-kamarába.
 Egy karé kenyeret levág asztaláról,
 Egy pohárnyi vizet kitölt korsójából.
 „Úgy egye ke, fiam, édes vejemuram,
 Mint leányom húsát, mint leányom húsát,
 Úgy igya ke, fiam édes vejemuram,
 Mint leányom vérét, mint leányom vérét.”

A ballada elemzése:

Az asszonyi sors nagyon nehéz út. Felvállalni a női kibontakozás földi megpróbáltatásait nem könnyű feladatok elé állít minket, asszonyokat. 'Nagy nehéz út', de csodákkal terhes. Az ősi istennők mindannyian leányai az eredendő Ősanyának, a Teremtő, szülő, ápoló, gyógyító női minőségnek.

Ez a tragikus ballada óriási mélységekben mozdítja meg a lelkünket. Nem véletlenül választottam beszélgetésünk tárgyává.

Három főszereplője van a balladának.

A fiatalasszony, a férje és a szerencsétlen sorsú fiatal nő Édesanyja.

Sajnos, az asszonyok bántalmazása nem új keletű dolog, e népballada is bizonyítja, mivel szükségét találták kegyetlensége megéneklését.

Az a szépség, mellyel elmeséli a brutalitást, a karakterek jellemét, egyedülálló, hiszen semmilyen kiélezett kritikát nem gyakorol a mesélő e lélektelen, kegyetlen férfi felett. Az elítélését ránk bízva a történet megéneklésével, a végső ítéletet pedig Istenre.

A női sorsokat megéneklő balladákban a főszereplők mindig megnevezettek. Talán így örökíti meg a népköltészet egy – egy kiemelkedő tragédiáját a mindennapi életnek, de a megéneklés név behelyettesíthető a hasonló sorsú nők neveivel.

Maga a ballada mesélési módja döbbsen rá minket nem csak a férj gonosz karakterének és lelketlen tettének értelmetlenségére, hanem a gyengéd, fiatal nő vele szembeni erőtlenségére, kiszolgáltatottságára, s eredményképpen végzetére.

Meg kell említeni a boldogtalan házasságuk pontos idő mércéjét, melyet Kálnoki Zsófia számon tart „Ma hét esztendeje, teljes harmad napja”. A hetes és a hármas szám szakrális számok. A hét év a nehézségek éve, Zsófia boldogtalansága és megpróbáltatásának éve. A hármas szám pedig a tragédia lejátszódásának időtartama, melynek hármas rendjébe sorolható és Zsófia sorsának tragikus beteljesedését.

Láthatjuk, hogy e hét hosszú évek szeretet és megértés nélkül milyen nagy súllyal nehezeden lelkére, s azt is látjuk, hogy urához intézett kérdésében a reménység is ott él még, a rátetézett három napban, mely szent hármasságban az Egy Élő Isten honol. Talán csak észreveszi férjeura, hogy milyen boldogtalan és többre vágyik a

házasságukban. Sajnos, a kérdőre vonása nem gondolatokra ébreszti, hanem feldühíti és erőszakra tüzeli a férfit. A szó 'impotens' ugrik elő most. „Aki fizikai erőszakhoz folyamodik, az lelki impotenciában szenved.” Ismerjük Szent Augustin megállapítását, miszerint „gonosz nem létezik, csak hiány”. Ebből a perspektívából a férfiben óriási hiányosságok leledzenek.

Az Édesanya viselkedése viszont veszteségének fájdalma ellenére is óriási önuralomról tanúskodik. Nem esik dühödten neki semmirekellő, hazug, elvetemült vejének, hanem csendesesen, szinte szeretettel, Isten elé állítja sötét, büntől terhelt lelkét.

Úrvacsorát ad a gyilkosnak szeretett gyermeke lélekfényében.

Kálnoki Zsófia azt a még ártatlan női állapotot vetíti fel előttünk, melyben elképzelhetjük, hogy érintetlenül és tapasztalatlanul lépte át a házasság kapuját, félelemmel, esetleg édes illúzióval. Nem volt képes ellenszegülni a kegyetlen bánásmódnak. Harmatgyenge volt nem csak testileg, hanem finom természetében is. Láthatjuk, még csak gyermeket sem kapott ebben a kapcsolatban, tehát parlagon hevert nőisége, termékenysége, egy ellenséges társ megvetése mellett.

Sajnos, ez a viselkedésmód a férfiak berkeiben mai napig gyakorolt. A modern pszichológia tanulmányok sorozatát eredményezte e területen. Mi nem keveredünk bele ezen analízisok útvesztőibe, hanem a népi igazságtudat Isteni Törvénykezése felé nyújtott, s az abba vetett bizalom jelében szemléljük meg Vitéz Egri Jánost, Kálnoki Zsófia édesanyja lélektükrének tisztaságában.

A ballada első versszakában megismerkedünk ennek a boldogtalan asszony házasságának minőségével.

A második versszakban Kálnoki Zsófia felteszi a kérdést érzéketlen, hideg férjének, hogy miért nem élnek valódi társként házasságban. A szerelmet meg sem említi, csak az együtt elköltött étket, italt. Kérdésére fájdalmas választ kap Zsófia „Jól tudod, jól tudod Kálnoki Zsófia: annak az az oka, hogy én téged nem is Szerettek soha, sose is szeretlek!” s ezt férje megtoldja egy brutális, gyűlöletes kitöréssel.

Az eredménye Zsófia halálos sebesülése „Elég immár elég, Vitéz Egri János! A bal oldalamon a nap is bésütött, a jobb oldalamon a vérem kiömlött!”

Mit tesz vitéz Egri János? Hívja a ’nagyobbik szógáját’ és vele téteti be haldokló feleségét az ágyába, majd, mint aki jól végezte dolgát, elmennek vadászni.

Szegényke az utolsó erejével még hazaviteti magát édesanyjához meghalni. Hívja ’legkisebb szógáját’, kéri gyászhintóját, leggyorsabb lovait. A szógája azonnal eleget tesz kérésének, s így válaszol:

„A hintó a tűzé, a ló a kutyáké”

Nagyon érdekes megfogalmazása ez Kálnoki Zsófia versenyfutásának a Halál ellen. Oly sebesen fogja hajtani a legkisebbik szóga a lovakat, hogy a hintó tűzre kap, s a lovak is belehalnak a vágta. Csodálnunk kell anyanyelvünket az ilyen tömör, képletes kifejezésért.

Érdekes, hogy Vitéz Egri Jánost is anyósa házába irányítja a lelkiismeret: „Szógám édes szógám, én nagyobbik szógám, Hágj fel err’ fára nézd hol látsz világot.” Anyósa háza az egyetlen világ a sötétségben. Odairányítja a Lélek. Sajnos tettét bevallani nem meri, nem meggyónni meg, hanem gyávaságában a vallomás helyett még hazudik is.

Érdekes itt egy pillanatnyi gondolatot szentelni arra is, hogy a gyilkos férj

„legnagyobbik szógáját” rendeli a piszkos feladatra, Kálnoki Zsófia pedig a „legkisebbik szógáját” kéri, hogy még élve megérkezessen Édesanyja házához, aki készséggel vállalja fel és meg is teszi érte szomorú feladatát. Vitéz Egri János ’legnagyobbik szógája’ szó nélkül, ellentmondás és döbbenet nélkül teljesíti a kiadott parancsokat.

A tragédia konklúziója:

Kálnoki Zsófia már halott, az Édesanyja nem vitatkozik semmirekellő vejjével, hanem Isten elé állítja.

Ebben a balladában a Magyar Lélek Nemességével találkozunk Kálnoki Zsófia Édesanyjának személyében. Ilyen gonosz, embertelen tett felett ember nem ítélt. Istené kell legyen az igazságszolgáltatás. Ezt az áldozatot látjuk Kálnokiné nagyasszony megnyilatkozásában. Az ő tette tükrözi az ősi magyar léleknagyságot és az Egy Élő Isten előtt való tetemrehívás szakralitását.

Vitéz Egri János neve is sokat árul el nekünk. Meg is kérdezzük azonnal, vajon mitől Vitéz ez a vitéz? A vitézséget hősiességgel azonosítjuk. Ennek a férfinak valamikor bizonyítania kellett vitézségét. A vitézek fogadalmat tesznek Isten és Nemzet előtt, s ebben a fogadalomban benne van a gyengék, rászorulóknak védelme is. Egri János bizony nem szolgált rá a Vitézek titulására. Minden főbenjáró bűnt elkövetett.

Mégis, a ballada nem a törvényszék elé rángatja gyilkosságért, hanem kegyetlenül meggyilkolt felesége Édesanyjának csendes házába. Ki más előtt, mint felesége szülőanyja előtt tudna legmélyebben szembenézni tettének súlyával?

Így szolgál igazságot a Magyar Lélektudat. Ezt az embert nem láncokban, bitófán akarja látni, az túl könnyű lenne mindenkinek, hanem annak az asszonynak a színe előtt, aki feleségének életet adott – tehát

aki a legjobban szenved szeretett leánya borzasztó végzetétől – és aki képes ennek ellenére a legemberségesebb és egyben a legiszonyúbb ítéletet hozni rá: Isten színe elé, a saját lelkiismeretének tükrébe állítja elvetemült lelkét.

Három dologra kell emlékeznünk ebben az igazságszolgáltatásban:

1. Szembe állítja tettével, leperreg a hazugság álsága, tehát a valóságra ébredés fényébe kell állnia, önmaga tükörképével szembe néznie.

2. Magához véve anyósa Úrvacsoráját, már soha nem tud megszabadulni tettének súlyától.

3. A ballada az emberségünkhöz szól. Ez az embertelen tett erősebben zeng, mint bármely vészharang, megkondítja tudatunkban az örökkévalóság ígését, melyben a halál nem szabadít fel tetteink felelősségétől. Ugyanakkor felfénylik előttünk a bűn és bűnhődés elválaszthatatlan mérlege.

Phs Tibold Szabina

Mongol sztyeppe-i kőfaragás (kun-baba), mely utal a vérszerződés ritualitására